

Rozdział 1. Pojęcie międzynarodowego prawa handlowego

Spis treści

	Nb
1.1. Pojęcie międzynarodowego prawa handlowego – geneza	1
1.2. Nowa <i>lex mercatoria</i>	6
1.3. W poszukiwaniu definicji międzynarodowego prawa handlowego	15
1.4. Międzynarodowe prawo handlowe a inne dziedziny prawa	24

Literatura: *K. P. Berger*, Formalisierte oder „schleichende” Kodifizierung des transnationalen Wirtschaftsrechts. Zu den methodologischen und praktischen Grundlagen der *lex mercatoria*, Berlin–Nowy Jork 1996; *J. Białocerkiewicz*, Pojęcie prawa międzynarodowego gospodarczego, AUNC 1991, Prawo, Nr 29; *U. Blaurock*, Übernationales Recht des internationalen Handels, ZEuP 1993, Nr 2; *M. J. Bonell*, Das autonome Recht des Welthandels – Rechtsdogmatische und rechtspolitische Aspekte, RabelsZ 1978, Nr 42; *A. Catus*, Prawo cywilne i handlowe państw obcych, Warszawa 1985; *tenże*, Umocowanie do zbliżenia prawa prywatnego państw członkowskich w prawie Unii Europejskiej, w: Europeizacja prawa prywatnego, t. I (red. *M. Pazdan*, *W. Popiołek*, *E. Rott-Pietrzyk*, *M. Szpunar*), Warszawa 2008; *M. A. Dausés*, Jednolite prawo cywilne w Europie?, PPH 2003, Nr 6; *Ph. Dollinger*, Dzieje Hanzy XII–XVII w., Warszawa 1997; *Droit du commerce international* (red. *J. Béguin*, *M. Menjacq*), Paryż 2005; *U. Drobnig*, Ogólne warunki umów w handlu międzynarodowym, tłum. *A. W. Wiśniewski*, PPHZ 1982, t. 6; *F. Enderlein*, La réglementation juridique des relations économiques internationales en République Democratique Allemande, Clunet 1977, Nr 2; *tenże*, La réglementation de la vente internationale de marchandise dans le droit de la R.D.A., DPCI 1977, t. 3; Europeizacja prawa prywatnego, t. I i II (red. *M. Pazdan*, *W. Popiołek*, *E. Rott-Pietrzyk*, *M. Szpunar*), Warszawa 2008; *F. Ferrari*, Das Verhältnis zwischen den UNIDROIT – Grundsätzen und den allgemeinen Grundsätzen internationaler Einheitsprivatrechtskonventionen, JZ 1998, Nr 1; *B. Fuchs*, *Lex mercatoria* w międzynarodowym obrocie handlowym, Kraków 2000; *A. Giardina*, Les Principes UNIDROIT sur les contrats internationaux, JDI 1995, Nr 3; *B. Goldman*, Frontières du droit et „*lex mercatoria*”, Archiv de philosophie du droit 1964; *tenże*, La *lex mercatoria* dans les contrats et l’arbitrage international, réalités et perspectives, JDI 1979, Nr 3; *tenże*, L’arbitrage, les conflits de la loi et la „*lex mercatoria*”, L’arbitrage commercial international 1986; *A. Goldstajn*, The New Law Merchant, JBL 1961, Nr 1; *E. Hondius*, *A. Wiewiórska-Domagalska*, Europejski kodeks cywilny, PiP 2002, Nr 6; *B. Jadaud*, *R. Plaisant*, Droit du commerce international, Paryż 1991; *M. Ishizaki*, De la récente évolution du droit corporatif dans le commerce des soies, Recueil détudes en l’honneur d’Edouard Lambert, t. I, Paris 1938; *tenże*, Le droit corporatif international de la vente de soies, Paryż 1928; *J. Jakubowski*, La vente commercial international du point de vue du droit et de la pratique en Pologne, Droit polonais contemporain 1976, Nr 1; *tenże*, Prawo jednolite w międzynarodowym obrocie gospodarczym, Warszawa 1972; *tenże*, Projekt ustawy o stosunkach cywilnoprawnych w handlu międzynarodowym, PiP 1981, Nr 7; *tenże*, Umowa sprzedaży w handlu międzynarodowym, Warszawa 1966; *tenże*, W sprawie koncepcji kodeksu handlu międzynarodowego, PUG 1976, Nr 7; *tenże*, Wzorce kontraktów opracowane pod auspicjami EKG

ONZ, PwHZ 1963, Nr 2; *J. Jakubowski, M. Tomaszewski, A. Tynel, A. W. Wiśniewski*, Zarys międzynarodowego prawa handlowego, Warszawa 1983; *E. Jolivet*, Les INCOTERMS. Étude d'une norme du commerce international, Paryż 2003; *P. Jousset*, Der Industrieanlagen – Vertrag, Heidelberg 1981; *F. K. Juenger*, Lex Mercatoria und Eingriffsnormen, w: Beiträge zum Handels und Wirtschaftsrecht. Festschrift für Fritz Rittner zum 70. Geburtstag, Monachium 1991; *Ph. Kahn*, La vente commerciale internationale, Paryż 1961; *I. C. Kamiński*, Zasady słuszności jako podstawa orzekania w obrocie cywilnym i handlowym, PiP 1993, Nr 4; *A. Kappus*, „Lex mercatoria” in Europa und Wiener UN. Kaufrechtskonvention 1980, Frankfurt nad Menem–Berno–Nowy Jork–Paryż 1990; *tenże*, „Lex Mercatoria” als Geschäftsstatut vor staatlichen Gerichten im deutschen internationalen Schuldrecht, IPRax 1993, Nr 3; *A. Kassis*, Théorie générale des usages du commerce, droit comparé, contrats et arbitrage internationaux, lex mercatoria, Paryż 1984; *Ph. Kahn*, Les principes généraux du droit devant les arbitres du commerce international, JDI 1989; *W. Kocot*, Perspektywy harmonizacji prawa prywatnego w ramach Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem zobowiązań kontraktowych, SI 2005, Nr 44; *tenże*, Zasady Międzynarodowych Kontraktów Handlowych UNIDROIT oraz Zasady Europejskiego Prawa Umów dotyczące ofertowego trybu zawarcia umowy a prawo polskie, w: W kierunku europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Rajskiemu (red. *A. Brzozowski, W. Kocot, K. Michałowska*), Warszawa 2007; *P. Lagarde*, Approche critique de la lex mercatoria, w: Études offertes à Berthold Goldman (red. *P. Fouchard, Ph. Kahn, A. Lyon-Caen*), Paryż 1983; *O. Lando*, Principles of European Contract Law. An Alternative or a Precursor of European Legislation, RabelsZ 1992, Nr 2; *H. K. Leistriz*, Die definierten Lieferklauseln des internationalen Warenhandels, Kolonia 1954; *R. R. Ludwikowski*, Handel międzynarodowy, Warszawa 2012; *W. Luithlen*, Einheitliches Kaufrecht und autonomes Handelsrecht, Fryburg 1956; *E. Łętowska*, Prawo europejskie inspiracją dla dogmatyki prawa cywilnego, SP 2001, Nr 3–4; *J. Łopuski*, Międzynarodowe kontrakty gospodarcze a zagadnienie autonomii woli, PPHZ 1985, Nr 9; *tenże*, Zarys prawa handlu międzynarodowego, Toruń 1981; *F. Mádl*, Ius commune Europae, PPHZ 1993, Nr 17; *D. Malec*, Dzieje notariatu polskiego, Kraków 2007; *C. de Marmol*, Le droit corporative de la vente commercial, Revue de droit international et de législation comparé 1936; *D. Martiny*, Europejskie prawo prywatne i dialog niemiecko-polski, TPP 2002, numer niemiecki; *P. Meijknecht*, Tworzenie zasad europejskiego prawa kontraktów, PiP 2004, Nr 2; *J. Mestre, M. É. Pancrazi*, Droit commercial. Droit interne et aspects de droit international, Paryż 2009; *J. M. Mousseron, J. Raynard, R. Fabre, J. L. Pierre*, Droit du commerce international, Paryż 2000; *M. J. Mustill*, The New Lex Mercatoria. The First Twenty five Years, w: Liber Amicorum Lord Wilberforce (red. *M. Bos, I. Brownlie*), Londyn 1987; *J. Pazdan*, Wybrane zagadnienia prawne eksportu budownictwa, Katowice 1986; *M. Pazdan*, Międzynarodowy obrót handlowy, Katowice–Warszawa 1976; *tenże*, O potrzebie zmiany polskiego unormowania wyboru prawa dla zobowiązań umownych; w: Problemy kodyfikacji prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego (red. *S. Soltysiński*), Poznań 1990; *tenże*, Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 2012; *J. Poczobut*, Organizacje promujące rozwój międzynarodowego prawa handlowego. Charakter prawny, cele, struktura, osiągnięcia, na przykładzie UNICTRAL i MIH, w: Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana (red. *L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar*), Kraków 2005; *tenże*, Pojęcie międzynarodowego prawa handlowego u progu nowego stulecia, w: Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (red. *W. Czaplinski*), Warszawa 2006; Przewodnik sporządzania międzynarodowych kontraktów kooperacji przemysłowej, Warszawa 1979 – tłumaczenie z języka angielskiego *J. Poczobuta*; *C. Przymusiński*, Kodeks cywilny a międzynarodowy obrót handlowy, PUG 1965, Nr 2; *tenże*, Nowe tendencje w dziedzinie regulacji ogólnych warunków transakcji, PUG 1978, Nr 1; *tenże*, O pewnych trudnościach stosowania prawa wewnętrznego w stosunkach handlu zagranicznego, Pal. 1972, Nr 7–8; *tenże*, Rzut oka na prawne uregulowanie obrotu międzynarodowego w krajach socjalistycznych, PUG 1968, Nr 2; *tenże*, Wokół problematyki prawa transakcji międzynarodowych (na marginesie książki Ferencza Mádl „Prawo transakcji międzynarodowych”), PPHZ

1985, Nr 9; *J. Rajski*, Jednolite prawo międzynarodowej sprzedaży towarów, PPH 1996, Nr 3; *tenże*, Kierunki rozwoju europejskiego prawa kontraktów, KPP 2002, Nr 1; *tenże*, Kodyfikacja prawa handlu międzynarodowego w Czechosłowacji, PwHZ 1965, Nr 9; *tenże*, Kierunki rozwoju międzynarodowego prawa handlowego w niektórych państwach socjalistycznych, w: *Proces i Prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Prof. J. Jodłowskiego* (red. *E. Łętowska*) Warszawa 1989; *tenże*, Koncepcja stopniowej kodyfikacji międzynarodowego prawa handlowego w skali światowej, PPHZ 1987, Nr 11; *tenże*, Le régime juridique du commerce extérieur, Cahiers de droit comparé, Strasburg 1964; *tenże*, Nowy etap rozwoju europejskiego prawa prywatnego, KPP 2006, Nr 1; *tenże*, Potrzeba stopniowej kodyfikacji międzynarodowego prawa handlowego w skali światowej, PiP 1985, Nr 9; *tenże*, Rozwój tendencji do europeizacji prawa prywatnego, w: *Europeizacja prawa prywatnego, t. II* (red. *M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar*), Warszawa 2008; *Regulacje handlu i biznesu międzynarodowego, t. II, Międzynarodowe transakcje biznesowe* (red. *R. R. Ludwikowski*), Warszawa 1998; *S. Szafranek*, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w sprawie powołania Komisji Prawa Handlu Międzynarodowego – przekład, PwHZ 1967, Nr 17; *C. M. Schmitthoff*, Das neue Recht des Welthandels, RabelsZ 1964, Nr 1; *tenże*, Select Essayz on International Trade Law, Dordrecht–Boston–Londyn 1989; *tenże*, The Law of International Trade, its Growth, Formulation and Operation, w: *Sources of the Law of International Trade*, Londyn 1962; *K. Siehr*, Sachrecht im IPR, transnationales Recht und lex mercatoria, w: *Internationales Privatrecht, Internationales Wirtschaftsrecht* (red. *W. Holl, U. Klinkke*), Kolonia–Berlin–Bonn–Monachium 1987; *J. Skąpski*, Kodeks cywilny a międzynarodowy obrót handlowy, PiP 1972, Nr 5; *J. Skrzypowski, A. Tynel*, Podstawowe klauzule umowy sprzedaży towarów w obrocie międzynarodowym, Warszawa 1995; *J. Słoniński*, Prawne problemy eksportu budownictwa, Poznań 1977; *M. Sośniak*, Z problematyki kodyfikacji szczególnej części międzynarodowego prawa handlowego, PPHZ 1979, t. 3; *K. Sójka-Zielińska*, Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność, Warszawa 2009; *taż*, Historia prawa, Warszawa 2009; *V. Triebel, E. Petzold*, Grenzen der lex mercatoria in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit, RIW 1988, Nr 4; *A. Tynel, J. Funk, W. Chwalej, B. Fuchs*, Międzynarodowe prawo handlowe (red. *M. Pazdan*), Warszawa 2006; *Ch. von Bar*, Od zasad do kodyfikacji: perspektywy europejskiego prawa prywatnego, KPP 2002, Nr 2; *tenże*, Prace nad projektem Europejskiego Kodeksu Cywilnego, PiP 2000, Nr 10; *B. von Hoffmann*, Grundsätzliches zur Anwendung der „lex mercatoria“ durch international Schiedsgerichte, w: *Festschrift für Gerhard Kegel zum 75. Geburtstag* 26. Juni 1987, Stuttgart–Berlin–Kolonia–Moguncja 1987; *B. von Hoffmann*, „Lex mercatoria“ vor internationale Schiedsgerichten, IPRax 1984, Nr 2; *tenże*, O stosowaniu „legis mercatoriae“ w międzynarodowym arbitrażu handlowym, PPHZ 1988, Nr 12; *G. Weick*, Zur Problematik eines „transnationalen Rechts“ des Handels- und Wirtschaftsverkehr, w: *Festschrift für Fritz Traub zum 65. Geburtstag* (red. *F. Traub, U. Loewenheim, Th. Raiser*), Frankfurt nad Menem 1994; *A. Wiśniewski*, Ustawa NRD o międzynarodowych kontraktach gospodarczych, PUG 1976, Nr 5; *S. WYROBA*, „Warunki FIDIC” 1977 dotyczące kontraktów międzynarodowych o roboty inżynieryjno-budowlane, w: *Zagadnienia prawne eksportu kompletnych obiektów przemysłowych* (red. *M. Pazdan, A. Tynel*), Katowice 1980; *E. Wojtaszek-Mik*, Europeizacja polskiego prawa umów, w: *Prawo polskie a prawo Unii Europejskiej* (red. *E. Piontek*), Warszawa 2003; *F. Zachariasiewicz*, Ustawa o międzynarodowych kontraktach gospodarczych w Niemieckiej Republice Demokratycznej, PPHZ 1977, t. 1; *Zarys systemu wspólnego prawa gospodarczego RWPG* (red. *A. Tynel, A. W. Wiśniewski*), t. I, Warszawa 1985, t. II, Warszawa 1986; *F. Zoll*, Metoda Acquis-Group. Wkład w harmonizację prawa umów w Europie, w: *Europeizacja prawa prywatnego, t. II* (red. *M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar*), Warszawa 2008; *C. Żulawska*, Uwagi o „europeizacji” prawa umów, KPP 2001, Nr 2.

1.1. Pojęcie międzynarodowego prawa handlowego – geneza

1 1. Zaczątków prawa kupieckiego doszukują się niektórzy w starożytnej Grecji¹ czy też w starożytnym Rzymie². Jego rozkwit nastąpił w średniowiecznej Europie. Wykształciło się wówczas **autonomiczne prawo kupieckie**. Na jego określenie używana jest nazwa *lex mercatoria*, którą należy odróżniać od współczesnej (nowej) *legis mercatoriae*.

Dawna *lex mercatoria* miała charakter **prawa zwyczajowego**³. Jej normy wykształciły się jako zwyczaje w wielkich ośrodkach handlowych odwiedzanych przez kupców z wielu krajów. Doniosłą w tym rolę odegrały **porty**. Powstające w ten sposób normy prawa zwyczajowego miały wprawdzie charakter lokalny (regionalny), nawzajem jednak na siebie oddziaływały. Przyczyniało się to do ich zbliżenia (upodobnienia). To wzajemne oddziaływanie ułatwiały powstające ich zbiory.

Ważną rolę w kształtowaniu się dawnej *legis mercatoriae* odegrało **sądownictwo kupieckie**⁴ funkcjonujące przy wielkich targach i w portach oraz **publiczni notariusze**⁵, obsługujący obrót handlowy.

Trzeba tu wspomnieć o poważnym dorobku w rozważanym zakresie **Związku Hanzeatyckiego**⁶, obejmującego około 200 miast portowych i śródlądowych, a zwłaszcza członka tego związku – miasta Lubeki. Równolegle rozwijała się dawna *legis mercatoriae* w Anglii⁷.

2 2. Kres dawnej *legis mercatoriae* położyły krajowe **kodyfikacje prawa handlowego** bądź to w postaci odrębnych kodeksów handlowych, bądź to w ramach kodyfikacji prawa prywatnego (kodeksów cywilnych opartych na zasadzie jednolitości prawa cywilnego).

Kodyfikacje takie pojawiły się już w **XVIII w.**⁸ Ich rozkwit przypadł na XIX i XX w.⁹

Tytułem przykładu odrębnych kodyfikacji prawa handlowego wymienić tu można francuski *Code de commerce* z 1807 r.¹⁰, niemiecki *Handelsgesetzbuch* z 1897 r.¹¹,

¹ Por. F. K. Juenger, *Lex Mercatoria*, s. 233 i n.

² Por. J. Jakubowski, w: J. Jakubowski, M. Tomaszewski, A. Tynel, A. W. Wiśniewski, *Zarys*, s. 7 i n.

³ Por. J. Białocerkiewicz, *Pojęcie*, s. 6; B. Fuchs, *Lex mercatoria*, s. 22.

⁴ Por. A. Kappus, „Lex mercatoria” in Europa, s. 36; U. Blaurock, *Übernationales Recht*, s. 249; C. M. Schmitthoff, *Das neue Recht*, s. 49; B. Fuchs, *Lex mercatoria*, s. 26 i n.

⁵ O notariuszach w średniowiecznej Polsce por. D. Malec, *Dzieje*, s. 21 i n.

⁶ A. Kappus, „Lex mercatoria” in Europa, s. 38 i n.; U. Blaurock, *Übernationales Recht*, s. 249 i n.; B. Fuchs, *Lex mercatoria*, s. 27 i n. Por. też Ph. Dollinger, *Dzieje Hanzy, passim*.

⁷ Por. A. Kappus, „Lex mercatoria” in Europa, s. 34 i n.; U. Blaurock, *Übernationales Recht*, s. 251 i n.; B. Fuchs, *Lex mercatoria, passim*.

⁸ Por. K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje*, s. 51 i n.

⁹ Por. K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, s. 252 i n.; A. Catus, *Prawo cywilne 1985*, s. 28 i n.; A. Kappus, „Lex mercatoria” in Europa, s. 40 i n.; U. Blaurock, *Übernationales Recht*, s. 252 i n.; B. Fuchs, *Lex mercatoria*, s. 34 i n.

¹⁰ Kodeks cywilny francuski (Napoleona) z 21.3.1804 r. Został on przyjęty przez Belgię oraz recypowany przez Włochy (1865 i 1882 r. – przepisy te obowiązywały we Włoszech do wejścia w życie KC wł. z 1942 r.), Hiszpanię i Portugalie.

¹¹ Niemiecki Kodeks handlowy z 10.5.1897 r.

wprowadzony w Austrii w 1862 r. *Allgemeines Handelsgesetzbuch*¹ oraz w Polsce – rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.6.1934 r. – Kodeks handlowy², uchylony częściowo z chwilą wejścia w życie ustawy z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny³ oraz w pozostałej części – z chwilą wejścia w życie ustawy z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych⁴.

Krajowe regulacje stosunków handlowych, mieszczące się bądź w kodeksach cywilnych, bądź w kodeksach handlowych, nastawione były (i są) na normowanie wewnętrznego (krajowego) obrotu handlowego. Nie uwzględniały specyfiki obrotu międzynarodowego i nie zaspokajały potrzeb wynikających z tej specyfiki⁵. Nie spełniały też oczywiście oczekiwań uczestników tego obrotu. Stanowiły zaporę, a co najmniej utrudnienie harmonijnego rozwoju handlu międzynarodowego.

Zaczęto więc poszukiwać wyjścia z tej sytuacji. Poszukiwania te przebiegały w różny sposób.

3. Osobliwą próbę podjęto w niektórych państwach o gospodarce centralnie sterowanej (w tzw. byłych państwach socjalistycznych).

Niedostosowanie prawa krajowego do potrzeb handlu międzynarodowego było w tych państwach szczególnie widoczne⁶. Niedogodnościom wynikającym z tego niedostosowania starano się przeciwdziałać w drodze odrębnej merytorycznoprawnej regulacji stosunków cywilnoprawnych z zakresu handlu zagranicznego. Takimi państwami były: Czechosłowacja, w której poza kodeksem cywilnym i kodeksem gospodarczym, obowiązywał Kodeks handlu międzynarodowego z 4.12.1963 r.⁷ oraz Niemiecka Republika Demokratyczna, w której obowiązywała ustawa z 5.2.1976 r. o międzynarodowych umowach gospodarczych⁸.

Także w Polsce prowadzone były prace zmierzające do wprowadzenia podobnej odrębnej regulacji⁹. Komisja Ekspertów powołana przez Ministra Handlu Zagranicznego przygotowała nawet projekt ustawy o stosunkach cywilnoprawnych w handlu międzynarodowym, przedłożony właściwemu ministrowi w 1979 r. Rząd nie nadał mu jednak dalszego biegu.

4. Sposobem usunięcia wspomnianych wyżej niedogodności byłoby ujednoczenie w drodze konwencji merytorycznoprawnej regulacji stosunków prywatnoprawnych powstających w międzynarodowym obrocie handlowym, czyli stworzenie ponadna-

¹ Kodeks ten został zastąpiony w 1938 r. Kodeksem handlowym niemieckim z 1897 r., obowiązującym w Austrii do dnia dzisiejszego.

² Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.

³ Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm. Por. art. VI ustawy z 23.4.1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.).

⁴ Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm. – por. art. 631.

⁵ Por. *B. von Hoffman*, Grundsätzliches, s. 219 i n.; *tenże*, O stosowaniu, s. 13 i n.; *K. P. Berger*, Formalisierte, s. 9 i n.; *C. Przymusiński*, Wokół problematyki, s. 96 i n.; *B. Fuchs*, Lex mercatoria, s. 14 i n.

⁶ Por. *J. Rajski*, Kierunki rozwoju, s. 213 i n.; *C. Przymusiński*, Kodeks cywilny, s. 33 i n.; *tenże*, O pewnych, s. 42 i n.; *M. Pazdan*, Międzynarodowy obrót, s. 40; *J. Pazdan*, Wybrane zagadnienia, s. 54; *F. Enderlein*, La réglementation, s. 391.

⁷ Czechosłowacka ustawa Nr 101 z 4.12.1963 r. o stosunkach prawnych w międzynarodowym obrocie handlowym. Na temat tego kodeksu por. *J. Rajski*, Kodyfikacja, *passim*; *C. Przymusiński*, Rzut oka, s. 33–39.

⁸ Gesetz über internationale Wirtschaftsverträge (Gesetzblatt DDR, cz. I, Nr 5, s. 61). Na temat tej ustawy por. *A. Wiśniewski*, Ustawa NRD, s. 135–139; *F. Zachariasiewicz*, Ustawa, s. 186 i n.; *F. Enderlein*, La réglementation de la vente, s. 125.

⁹ Por. *M. Pazdan*, O potrzebie, s. 627 i n.; *J. Jakubowski*, W sprawie, s. 43 i n.; *tenże*, Projekt ustawy, s. 103 i n.; *M. Sośniak*, Z problematyki, s. 87 i n.

rodowego jednolitego prawa zobowiązań. Jak podkreśla *J. Rajski* „z istoty stosunków prawnych powyższego rodzaju wynika, że ich prawna regulacja powinna mieć charakter międzynarodowy”¹.

Realizacja postulatów ujednoczenia była i jest jednak bardzo trudna, a osiągnięte rezultaty nie są satysfakcjonujące². Podjęte w tym kierunku wysiłki doprowadziły do powstania **unormowań prawa jednolitego obejmujących jedynie fragmenty międzynarodowego obrotu handlowego**.

Należy podkreślić, że prawo jednolite usuwa potrzebę stosowania prawa krajowego jedynie w tym zakresie w jakim ono samo reguluje określone stosunki. Istotny jest zatem zakres zastosowania danego aktu prawa jednolitego, przy uwzględnieniu zarówno przedmiotu regulacji, jak i jego zasięgu w przestrzeni.

Źródła międzynarodowego prawa handlowego będą przedmiotem bliższej analizy w Rozdziale 2 niniejszego tomu. Będzie tam również mowa o prawie jednolitym. Tu wystarczy przywołanie tytułem przykładu **Konwencji Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów sporządzonej w Wiedniu 11.4.1980 r.**³

Mówimy w tych rozważaniach o ujednoczeniu prawa regulującego bezpośrednio określone stosunki prywatnoprawne (ujednoczenie prawa merytorycznego). Ujednoczenie eliminuje potrzebę sięgania do norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego, wskazujących prawo właściwe dla określonego zakresu.

Pełne osiągnięcie takiego rezultatu nie jest jednak łatwe. Składa się na to wiele przyczyn. Po pierwsze – liczba uczestników poszczególnych przedsięwzięć unifikacyjnych jest z reguły ograniczona. Po drugie – akt unifikacyjny najczęściej obejmuje jedynie wybrane zagadnienia prawne, rzadziej zaś większe ich kompleksy. Po trzecie – niezwykle rzadko dochodzi do unifikacji zupełnej, prowadzącej do powstania norm, które po włączeniu do wewnętrznego systemu prawnego znajdują zastosowanie zarówno do oceny sytuacji (stosunków) z elementem międzynarodowym, jak i stanów faktycznych czysto wewnętrznych.

Najczęściej rezultaty przedsięwzięcia unifikacyjnego nie sięgają tak daleko. **Ujednoczone prawo stosuje się tylko do sytuacji zawierających jakiś element międzynarodowy**, tj. wykraczających w pewien sposób poza ramy jednego obszaru prawnego (obszaru prawnego jednego państwa). W wyniku unifikacji dochodzi więc z reguły do powstania w państwach uczestniczących w przedsięwzięciu unifikacyjnym – w zakresie materii objętych aktem unifikacyjnym – swoistego dualizmu prawnego. Występują wówczas obok siebie dwa reżimy prawne: prawo jednolite regulujące sytuacje (stany faktyczne) z elementem międzynarodowym oraz reżim odnoszący się do stosunków czysto wewnętrznych. Dodajmy, że sytuacja może być niekiedy jeszcze bardziej skomplikowana. Zasięg prawa ujednoczonego może być bowiem ograniczony do niektórych tylko sytuacji międzynarodowych, np. sytuacji odpowiednio powiązanych jedynie z wybranymi obszarami prawnymi (np. z obszarami prawnymi państw, które podpisały konwencję zawierającą normy ujednoczone).

¹ *J. Rajski*, *Le régime*, s. 136; *tenże*, *Kierunki rozwoju*, s. 213; *tenże*, *Potrzeba*, s. 46 i n.

² Por. *J. Jakubowski*, *Prawo jednolite*, s. 11 i n.; *J. Rajski*, *Kierunki rozwoju*, s. 213.

³ Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286 ze zm. Na temat prac, które doprowadziły do jej uchwalenia por. *M. Pazdan*, w: *Konwencja wiedeńska* (red. *M. Pazdan*), s. 29 i n.

5. Wniosek końcowy tych rozważań jest więc następujący: **jednolite prawo prywatne należy niewątpliwie do źródeł międzynarodowego prawa handlowego**. Może być nazywane międzynarodowym prawem handlowym *sensu stricto*.

1.2. Nowa lex mercatoria

1. Rezultaty uzyskane w dziele ujednoczenia prawa mają – jak już była o tym mowa – ograniczony zasięg. Poszukiwano więc innych instrumentów sprzyjających prowadzeniu handlu międzynarodowego. Doprowadziło to do wykształcenia się w praktyce obrotu lub dzięki działalności różnych **instytucji i organizacji międzynarodowych instrumentów ułatwiających stronom kształtowanie treści kontraktu**, obsługę od strony prawnej międzynarodowych stosunków handlowych (zobowiązańowych) na etapie ich wykonywania oraz rozstrzyganie powstałych na ich tle sporów.

Do takich instrumentów należy w szczególności zaliczyć:

- 1) „kodyfikacje” ujednoczonych zwyczajów i praktyk handlowych,
- 2) wzorce umowne,
- 3) przewodniki zawierania określonych rodzajów kontraktów opracowane przez cieszące się zaufaniem instytucje.

Potrzebom handlu międzynarodowego służy też **rozwój arbitrażu międzynarodowego**.

Poważną rolę w procesie ujednoczenia zwyczajów odegrały takie organizacje międzynarodowe jak Międzynarodowa Izba Handlowa w Paryżu, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ i Stowarzyszenie Prawa Międzynarodowego. Pod auspicjami tej ostatniej organizacji zostały opracowane **Reguły Warszawsko-Oksfordzkie** dotyczące sprzedaży c.i.f. (1928–1932); nie przyjęły się one jednak w praktyce handlu międzynarodowego, nie mogą więc być uznane za zbiór zwyczajów¹.

2. **Międzynarodowa Izba Handlowa w Paryżu** opracowała natomiast „międzynarodowe reguły wykładni formuł handlowych”: wersję pierwszą w 1936 r., wersję drugą w 1953 r., uzupełnioną następnie dwukrotnie, najpierw w 1967 r., a następnie w 1976 r., następne wersje INCOTERMS pochodzą z lat: 1980, 1990 i 2000. Reguły te obejmują ujednoczone zwyczaje w zakresie tzw. **bazy dostawy**. Wiążą one strony kontraktu sprzedaży tylko w wypadku powołania się na nie w kontrakcie (nie wyłączają więc swobody stron przy określaniu wzajemnych praw i obowiązków). Mimo to ich znaczenie dla praktyki obrotu jest poważne².

Zasługą MIH jest też opracowanie jednolitych zwyczajów i praktyk dotyczących akredytyw dokumentowych, inkasa dokumentowego oraz gwarancji bankowych i umownych (przy udziale UNCITRAL).

3. Terminu „**wzorzec umowy**” użyto wyżej na oznaczenie zarówno formularzy zawierających ogólne warunki transakcji i miejsce na wypełnienie warunków szczegółowych, jak i formularzy zawierających tylko warunki ogólne³.

¹ Por. *J. Jakubowski*, Umowa sprzedaży, s. 163.

² Por. *E. Jolivet*, Les INCOTERMS, s. 13 i n.

³ Tak też *J. Jakubowski*, Umowa sprzedaży, s. 91; por. *tenże*, Wzorce kontraktów, s. 83; *P. Joussea*, Der Industrieanlagen, s. 397 i n.; *J. Słoniński*, Prawne problemy, s. 40; *C. Przymusiński*, Nowe tendencje, s. 15; *S. Wyroba*, „Warunki FIDIC” 1977, s. 37 i n.; *J. Pazdan*, Wybrane zagadnienia, s. 28 i n.; *U. Drobniog*, Ogólne warunki umów, *passim*.

Mogą one pochodzić od różnych podmiotów i stron, organizacji zrzeszających za-interesowanych określoną dziedziną stosunków gospodarczych (izby przemysłowo-handlowe, zrzeszenia branżowe). Mogą być też opracowane pod auspicjami władz państwowych lub organizacji międzynarodowych.

Posługiwanie się nimi w międzynarodowym obrocie handlowym nie jest obowiązkowe. W literaturze zwraca się uwagę na ich moc perswazyjną w trakcie negocjacji¹. Dotyczy to zwłaszcza wzorców o międzynarodowym rodowodzie.

W praktyce obrotu duże znaczenie mają zwłaszcza wzorce (ogólne warunki) opracowane pod auspicjami **Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ**². Ich branżowy charakter stworzył możliwość uwzględnienia przy ich opracowaniu specyfiki handlu poszczególnymi rodzajami towarów³.

9 4. Formułowanie kontraktów ułatwiają też **przewodniki** zawierania rozmaitych rodzajów umów. Pod auspicjami EKG opracowano przewodnik w sprawie udostępnienia w obrocie międzynarodowym *know-how* w przemyśle maszynowym⁴. Pod auspicjami Komitetu Rozwoju Handlu EKG ONZ opracowany został przewodnik sporządzania międzynarodowych kontraktów korporacji przemysłowej⁵.

10 5. Pojawienie się zaczątków prawa jednolitego oraz istnienie instrumentów ułatwiających handel zagraniczny dało asumpt zapoczątkowanemu w latach 20. ubiegłego stulecia nurtowi doktryny, którego przedstawiciele ogłosili, że jesteśmy świadkami wyodrębnienia się autonomicznego ponadnarodowego prawa handlowego⁶, przypominającego średniowieczną *legis mercatoriae*.

Pierwszymi reprezentantami tego nurtu byli *E. Lambert* i *M. Ishizaki*⁷. Poparcia udzielili im m.in. *C. de Marmol*⁸, *H. K. Leistriz*⁹, *W. Luithlen*¹⁰. Ideę autonomicznego międzynarodowego prawa handlowego rozwijał *C. M. Schmitthoff*¹¹. Zwracał on uwagę na dwa źródła tego prawa: **rozbudowywane ciągle „międzynarodowe ustawodawstwo”** oraz międzynarodowy zwyczaj handlowy. Podkreślał doniosłość korzystania przez strony z „**umów samoregulujących**” (*selfregulatory contracts*), czyli umów w których strony starają się wyczerpująco uregulować kreowany umową stosunek.

Zdecydowanie za omawianą koncepcją opowiedzieli się *A. Goldštajn*¹² i *P. Kahn*¹³.

Poglądy te idą jednak zbyt daleko. Do międzynarodowego prawa handlowego w ścisłym tego słowa znaczeniu zaliczać można niewątpliwie jedynie prawo jednolite. Odpowiedzi na pytanie, czy obok niego obowiązują już jako składnik międzynarodowego prawa handlowego normy prawa zwyczajowego, trzeba ciągle poszukiwać.

¹ Por. *J. Jakubowski*, Umowa sprzedaży, s. 94.

² Por. *ibidem*, s. 94 i n.; *M. Pazdan*, Międzynarodowy obrót, s. 35 i n.; *J. Pazdan*, Wybrane zagadnienia, s. 29.

³ Por. *J. Jakubowski*, Umowa sprzedaży, s. 101.

⁴ Guide sur la rédaction de contrats portant sur le transfert international de know-how (savoir-faire) dans l'industrie mécanique, Nations Unies, New York 1970, Trade/222/Rev. 1.

⁵ Przewodnik sporządzania międzynarodowych kontraktów, *passim*.

⁶ Por. na ten temat *J. Jakubowski*, Umowa sprzedaży, s. 13 i n.

⁷ *M. Ishizaki*, Le droit corporative oraz *E. Lambert* w przedmowie do tej pracy (s. XXVIII); *tenże*, De la récente, s. 415 i n.

⁸ *C. de Marmol*, Le droit corporative, s. 601 i n.

⁹ *H. K. Leistriz*, Die definierten, s. 7.

¹⁰ *W. Luithlen*, Einheitliches Kaufrecht, s. 20.

¹¹ *C. M. Schmitthoff*, Das neue Recht, s. 47 i n.

¹² *A. Goldštajn*, The New Law, s. 12 i n.

¹³ *P. Kahn*, La vente, s. 2 i n.

6. Wspomnieć też trzeba o:

11

- 1) **Zasadach międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT**, opracowanych przez Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa, i ogłoszonych pierwszy raz w 1994 r., uzupełnionych w 2004 i 2010 r.¹;
- 2) **Zasadach europejskiego prawa kontraktów** opracowanych przez komisję prof. *O. Lando*²;
- 3) **innych dokumentach** wytworzonych w UE w ramach prac nad jednolitym prawem prywatnym (**europejskim kodeksem cywilnym**)³.

Nie mają one mocy wiążącej. Mogą być jednak wykorzystywane w obrocie przez strony w ramach przysługującej im autonomii woli na zasadzie materialnoprawnego wskazania. Zaslugują więc na uwagę w ramach rozważań o międzynarodowym prawie handlowym.

Mogą też stanowić inspirację dla ustawodawców krajowych.

7. Przedstawione wyżej instrumenty ułatwiające uczestnictwo w handlu międzynarodowym oraz „**akty soft law**” nie wiążą stron, nie należą do źródeł prawa. Można się nimi posługiwać w obrocie tylko w granicach dozwolonych przez prawo właściwe (jednolite albo krajowe).

12

Posługiwanie się nimi nie prowadzi do wyłączenia stosowania norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego, które – w braku prawa jednolitego – wskazują prawo właściwe (prawo obowiązujące w jakimś państwie).

Mimo to trzeba docenić ich rolę w handlu międzynarodowym z uwagi na dopuszczoną w szerokim zakresie autonomię woli stron. Doniosłość tę wzmacnia istnienie międzynarodowego arbitrażu handlowego⁴.

8. Na oznaczenie wszystkich tych instrumentów oraz „aktów *soft law*” można używać nazwy „**nowa lex mercatoria**”, pamiętając że – w odróżnieniu od dawnej *legis mercatoriae* – nie ma ona rangi prawa zwyczajowego.

13

Nie wyklucza to przekształcania się niektórych zwyczajów w prawo zwyczajowe. Procesy takie należy obserwować i badać, uwzględniając w szczególności dorobek międzynarodowego arbitrażu. Normy prawa zwyczajowego (po stwierdzeniu ich obowiązywania) można zaliczać – obok prawa jednolitego – do źródeł międzynarodowego prawa handlowego.

9. Międzynarodowe prawo handlowe poszerzone o nową *legem mercatoriam* nazywać można **międzynarodowym prawem handlowym sensu largo**.

14

¹ Por. *A. Giardina*, Les Principes, *passim*; *F. Ferrari*, Das Verhältnis, *passim*; *W. Kocot*, Zasady, s. 193 i n.

² Por. *O. Lando*, Principles of European Contract Law, s. 261 i n.; *A. Tynel*, *J. Funk*, *W. Chwalej*, *B. Fuchs*, Międzynarodowe, s. 45 i n.

³ Por. *Ch. von Bar*, Od zasad do kodyfikacji, s. 305–314; *tenże*, Prace, s. 43–52; *E. Hondius*, *A. Wiewiórska-Domagalska*, Europejski kodeks cywilny, s. 27–36; *C. Żuławska*, Uwagi, s. 229–239; *E. Łętowska*, Prawo europejskie, s. 187–209; *E. Wojtaszek-Mik*, Europeizacja polskiego prawa umów, s. 201 i n.; *J. Rajski*, Kierunki rozwoju europejskiego, s. 211–221; *J. Rajski*, Nowy etap, s. 109 i n.; *D. Martiny*, Europejskie prawo prywatne, s. 65–81; *M. A. Dausess*, Jednolite prawo cywilne, s. 13–19; *P. Meijknecht*, Tworzenie zasad, s. 39–56; *W. Kocot*, Perspektywy harmonizacji, s. 405 i n.; *A. Calus*, Umocowanie, s. 133–165; *J. Rajski*, Rozwój tendencji, s. 263–272; *F. Zoll*, Metoda Acquis-Group, s. 751–772.

⁴ Por. *B. Goldman*, La lex mercatoria, s. 475 i n.; *tenże*, Frontières du droit, s. 177; *B. von Hoffmann*, „Lex mercatoria”, s. 106 i n.; *Ph. Kahn*, Les principes, *passim*; *I. C. Kamiński*, Zasady słuszności, *passim*.

1.3. W poszukiwaniu definicji międzynarodowego prawa handlowego

15 **1. Ramy prawne w jakich dochodzi do zawierania transakcji w handlu międzynarodowym** oraz wykonywania wynikających z nich zobowiązań są złożone. Różnorodne są też stosunki prawne temu towarzyszące.

Po pierwsze – należy brać pod uwagę stosunki zachodzące pomiędzy państwami, do których „należą” strony konkretnej transakcji handlowej (strony wynikłego z niej stosunku zobowiązaniowego). Stosunki te kształtowane są przez **normy prawa międzynarodowego publicznego**.

Po drugie – uczestnik handlu międzynarodowego z danego państwa musi liczyć się z regulacjami własnego państwa wyznaczającymi ramy jego wewnętrznych stosunków handlowych. Zwykle chodzi tu o regulacje należące do **prawa administracyjnego (publicznego)**.

Po trzecie – decydując się na zawarcie transakcji z partnerem z określonego obcego państwa uczestnik handlu międzynarodowego musi liczyć z przepisami obowiązującymi w tym obcym państwie. Chodzi tu również o przepisy prawa administracyjnego (publicznego). Na ich treść mają niekiedy wpływ normy dotyczące pierwszej sfery stosunków (normy prawa międzynarodowego publicznego).

I wreszcie – po czwarte – w wyniku zawarcia transakcji handlu międzynarodowego pojawia się stosunek prawny pomiędzy uczestnikami transakcji. Jest to **stosunek prywatnoprawny** (w państwach respektujących zasadę jedności prawa cywilnego – stosunek cywilnoprawny, w państwach przyjmujących dualizm prawa prywatnego – stosunek handlowy).

16 **2. Prawem właściwym dla tego stosunku jest bądź prawo jednolite, bądź prawo wskazane przez normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego.** Pierwszeństwo mają oczywiście normy kolizyjne konwencyjne lub ujednoliczone (np. mieszczące się w Rozporządzeniu Rzym I¹). Dla stosunków nieobjętych zakresem ich zastosowania prawo właściwe należy ustalać na podstawie norm kolizyjnych krajowych. W Polsce są to w szczególności przepisy **ustawy z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe**².

Tej ostatniej sfery stosunków dotyczą też omawiane w poprzednim ustępie instrumenty ułatwiające międzynarodowy obrót handlowy oraz „akty *soft law*”, które składają się na nową *legis mercatoriae*.

Międzynarodowe prawo handlowe (*sensu largo*) należy kojarzyć z tą ostatnią sferą stosunków.

17 **3. Natomiast stosunki należące do pierwszej grupy regulowane są przez międzynarodowe prawo publiczne.** Tę część międzynarodowego prawa publicznego nazywać można **międzynarodowym prawem gospodarczym**.

18 **4. Normy regulujące stosunki należące do sfery drugiej i trzeciej są normami krajowego prawa publicznego.**

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z 17.6.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L Nr 177, s. 6).

² Dz.U. Nr 80, poz. 432.

5. W piśmiennictwie światowym panuje w rozważanym zakresie bardzo duże zamieszanie pojęciowe. Te same nazwy znaczą w ujęciach różnych autorów zupełnie co innego. Nie ma sensu przenoszenia całego tego zamętu pojęciowego do niniejszego opracowania¹. 19

6. Na przypomnienie w tym kontekście zasługuje raport sekretarza generalnego ONZ przedstawiony 23.9.1996 r. na XXI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ². **Prawo handlu międzynarodowego** (*law of international trade*) traktowane jako synonim międzynarodowego prawa handlowego (*international trade law, international business law, international commercial law*) zostało określone w raporcie jako **zespół norm regulujących stosunki handlowe o charakterze prywatnoprawnym, które są powiązane z różnymi państwami**. Z jego zakresu wyłączono stosunki gospodarcze między państwami jako suwerenami, regulowane przez międzynarodowe prawo publiczne. Nie zastrzeżono jednak międzynarodowego rodowodu norm, o których mowa. 20

7. Nieco węższym ujęciem posłużył się *J. Jakubowski*. Jego zdaniem międzynarodowe prawo handlowe obejmuje normy pochodzenia międzynarodowego, dotyczące stosunków cywilnoprawnych występujących w międzynarodowej współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, wytworzone zarówno w drodze legislacji międzynarodowej, jak i w drodze tworzenia się zwyczajów i wzorców umów w praktyce obrotu³. 21

Z tą wypowiedzią można się zasadniczo zgodzić.

8. Międzynarodowe prawo handlowe obejmuje zarówno **normy merytoryczne**, sformułowane przy wykorzystaniu cywilnoprawnej metody regulacji, wybrane normy prawa procesowego dotyczące rozstrzygania sporów, do jakich dochodzi na tle stosunków handlu międzynarodowego (zwłaszcza normy należące do prawa międzynarodowego postępowania cywilnego i prawa arbitrażu międzynarodowego) oraz **normy kolizyjne** dotyczące stosunków występujących w międzynarodowym obrocie handlowym. 22

Na pierwszy plan wysuwają się **normy o międzynarodowym pochodzeniu** (dotyczy to zwłaszcza norm o merytorycznoprawnym charakterze). W zakresie regulacji kolizyjnoprawnej na uwagę zasługują normy pochodzenia zarówno międzynarodowego, jak i krajowego, jeśli tylko są stosowane do stosunków z elementem obcym (zagranicznym).

Uwzględniając cele praktyczne i dydaktyczne zakresem rozważań nad międzynarodowym prawem handlowym należy też objąć tzw. nową *legem mercatoriam*, a więc **wytworzone w praktyce obrotu instrumenty ułatwiające funkcjonowanie handlu międzynarodowego, które nie należą do źródeł prawa** (i w tym sensie nie mają charakteru normatywnego). Chodzi tu zwłaszcza o praktyki i zwyczaje wytworzone w handlu międzynarodowym, wzorce umów „akty *soft law*” oraz dorobek międzyna-

¹ Pełny obraz tego zamieszania odmalował z właściwą sobie wnikliwością *J. Poczobut*, *Pojęcie*, s. 653 i n.

² Por. *S. Szafranek*, *Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych*, s. 95–101.

³ *J. Jakubowski*, w: *Zarys*, s. 12. Por. też *J. Skrzypowski*, *A. Tynel*, *Podstawowe klauzule*, s. 12; *B. Fuchs*, *Lex mercatoria*, s. 20. Zdaniem *J. Łopuskiego*, *Zarys*, s. 23 i 24, międzynarodowe prawo handlowe w znaczeniu wąskim, to „zespół norm cywilnoprawnych o pochodzeniu międzynarodowym (tzn. tworzonych w drodze międzynarodowej działalności normotwórczej państw, organizacji i środowisk handlowych) dotyczących stosunków w handlu międzynarodowym”, natomiast w znaczeniu szerokim ta „nazwa mogłaby oznaczać zespół norm odnoszących się do stosunków w handlu międzynarodowym”, choć bardziej prawidłowa dla tego szerokiego ujęcia – jego zdaniem – byłaby nazwa „prawo handlu międzynarodowego” (*droit du commerce international*) albo „prawo międzynarodowego obrotu gospodarczego”.

rodowy arbitrażu handlowego (wszystko to obejmowane mianem nowej *legis mercatoriae*). Tak rozumiane międzynarodowe prawo handlowe (międzynarodowe prawo handlowe *sensu largo*) można traktować jako samodzielną dyscyplinę badawczą i oddzielny przedmiot nauczania¹.

- 23 9. Wniosek końcowy tych rozważań jest następujący: **międzynarodowe prawo handlowe to zespół norm regulujących stosunki prywatnoprawne (w rozumianym szeroko) handlu międzynarodowym**. W celach badawczych, praktycznych i dydaktycznych, w ramach studiów nad tak nazywanym działem prawa należy uwzględnić także nową *legem mercatoriam*. Tak ujęty dział można określać mianem międzynarodowego prawa handlowego *sensu largo*.

1.4. Międzynarodowe prawo handlowe a inne dziedziny prawa

- 24 1. W doktrynie coraz większą przychylność zyskuje pogląd, że do prawa prywatnego międzynarodowego należy zaliczać nie tylko normy kolizyjne, lecz także normy merytoryczne odznaczające się określonymi cechami (np. **normy prawa jednolitego**). Stanowi to punkt wyjścia do odróżnienia prawa prywatnego międzynarodowego w znaczeniu wąskim, obejmującego jedynie normy kolizyjne, od prawa prywatnego międzynarodowego w znaczeniu szerokim, obejmującego nadto normy merytoryczne regulujące stosunki prywatnoprawne z elementem obcym (międzynarodowe)².
- Gdyby zakresem prawa prywatnego międzynarodowego objąć jeszcze międzynarodowe postępowanie cywilne i arbitraż międzynarodowy, to wówczas międzynarodowe prawo handlowe można by traktować jako część międzynarodowego prawa prywatnego³.
- 25 2. **W stosunku do międzynarodowego postępowania cywilnego międzynarodowe prawo handlowe pozostaje w stosunku krzyżowania**. Swoim zakresem obejmuje bowiem niektóre normy należące do tej dziedziny. To samo można powiedzieć o jego stosunku do prawa sądownictwa polubownego (prawa arbitrażu międzynarodowego).
- 26 3. Międzynarodowe prawo handlowe należy odgraniczyć od międzynarodowego prawa gospodarczego, jeśli tą nazwą objąć tę część międzynarodowego prawa publicznego, która dotyczy międzypaństwowych stosunków gospodarczych⁴.
- 27 4. Jeżeli do międzynarodowego prawa gospodarczego dodać normy prawa wewnętrznego, dotyczące uczestnictwa podmiotów w międzynarodowym obrocie handlowym (gospodarczym), można wówczas mówić o „**prawie międzynarodowego obrotu gospodarczego**”⁵.
- Tak nazywany dział prawa trzeba też odgraniczyć od międzynarodowego prawa handlowego.

¹ Tak też *J. Poczobut*, Pojęcie, s. 668.

² Por. *M. Pazdan*, Prawo prywatne międzynarodowe, s. 22 i n.

³ Por. *J. Poczobut*, Pojęcie, s. 669.

⁴ Por. *J. Lopuski*, Zarys, s. 22 i 23; *J. M. Mousseron*, *R. Fabre*, *J. Raynard*, *J. L. Pierr*, Droit, s. 1 i n.

⁵ Tak *J. Lopuski*, Zarys, s. 23

5. Z kolei dodanie do międzynarodowego prawa handlowego regulacji prawa wewnętrznego, dotyczących uczestnictwa w międzynarodowym obrocie handlowym (gospodarczym), prowadzi niektórych przedstawicieli doktryny do wyróżnienia „prawa handlu międzynarodowego”¹. Inni dodają do tego jeszcze międzynarodowe prawo gospodarcze (w przyjętym wyżej rozumieniu) i uzyskują na tej drodze „prawo międzynarodowego obrotu gospodarczego” o możliwie najszerszym zasięgu².

¹ Por. *Y. Loussouarn, J. D. Bredin*, Droit, s. 4 i n.; *B. Jadaud, R. Plaisant*, Droit, s. 1 i n.

² Por. *R. R. Ludwikowski*, Handel, s. XV. Z kolei *J. Białocerkiewicz* (Pojęcie, s. 15 i n.) na oznaczenie tak szeroko ujętego działu prawa używa nazwy „prawo międzynarodowe gospodarcze”, które jego zdaniem oznacza „zespół wyodrębnionych przedmiotowo norm pochodzenia międzynarodowego, organizujących, koordynujących i bezpośrednio regulujących stosunki między podmiotami, prowadzącymi działalność gospodarczą”.

Rozdział 2. Źródła międzynarodowego prawa handlowego

Spis treści

	Nb
2.1. Ustawodawstwo międzynarodowe	1
2.1.1. Wprowadzenie	1
2.1.2. Konwencje międzynarodowe	19
2.1.3. Akty regionalne	25
2.1.4. Instrument opcjonalny. Wspólne europejskie prawo sprzedaży (CESL)	28
2.1.4.1. Wstęp – harmonizacja prawa umów w Europie	28
2.1.4.2. Podstawowe założenia wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży	30
2.1.4.3. Zakres zastosowania wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży	36
2.2. Prawo krajowe	40
2.3. <i>Lex mercatoria</i> – pojęcie	47
2.4. Harmonizacja prawa prywatnego w aktach prawa modelowego (<i>soft law</i>)	64
2.4.1. Zasady Europejskiego Prawa Umów (PECL)	64
2.4.2. Reguły Międzynarodowych Kontraktów Handlowych UNIDROIT (UPICC)	76
2.4.3. Zasady Międzynarodowego Prawa Handlowego TRANS LEX (<i>TRANS-LEX Principles</i>)	100
2.4.4. Wspólny System Odniesienia (DCFR)	108
2.4.5. Zasady Prawa Umów UE (<i>Acquis Principles</i>)	127
2.5. Międzynarodowe zwyczaje handlowe	134
2.6. Wzory Międzynarodowej Izby Handlowej (i innych organizacji)	167

Literatura: *M. Adamczyk*, Ustawa wzorcowa o międzynarodowym arbitrażu handlowym – tłumaczenie, PPHZ 1992, t. 16; An Academic Green Paper on European Contract Law (red. *S. Grundmann, J. Stuyck*), Haga 2002; *B. Andrzejuk, I. Heropolitańska*, Gwarancje bankowe i ubezpieczeniowe, Warszawa 2007; *S. Augenhof*, A European Civil Law – for Whom and What Should it Include? Reflections on the Scope of Application of a Future European Legal Instrument, ERPL 2011, Nr 2; *J. Basedow*, The Court of Justice and Private Law: Vacillations, General Principles and the Architecture of the European Judiciary, ERPL 2010, Nr 3; *tenże*, Uniform Law Conventions and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Uniform Law Review 2000, Nr 5; *H. Beale*, The Development of European Private Law and the European Commission’s Action Plan on Contract Law, Juridica International 2005, Nr X; *tenże*, The Nature and Purposes of the Common Frame of Reference, Juridica International 2008, Nr I; *H. Beale, O. Lando*, The Principles of European Contract Law. Part I: Performance, Non-Performance and Remedies, Dordrecht 1995; *ciż*, Principles of European Contract Law. Parts I and II Combined and Revised, Haga 2000; *M. Behar-Touchais*, Interplay between an optional instru-

ment and national laws, *www.europarl.europa.eu*; *A. J. Belohlavek*, Application of Law in Arbitration, Ex Aequo et Bono and Amiable Compositeur, Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration: Borders of Procedural and Substantive Law in Arbitral Proceedings (Civil versus Common Law Perspectives) 2013, t. III; *J. Beldowski, M. Zachariasiewicz*, Nowy etap harmonizacji prawa umów w UE, cz. I, EPS 2012, Nr 6, cz. II, EPS, 2012, Nr 8; *K. P. Berger*, w: Towards a European Civil Code (red. *A. Hartkamp i in.*), Haga–Londyn–Boston 2004; *U. Blawrock*, Übertationales Recht des Internationalen Handels, ZEuP 1993, Nr 2; *K. Boele-Woelki*, Principles and Private International Law: The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law – How to Apply Them to International Contracts, Uniform Law Review 1996, Nr 1; *M. J. Bonell*, The UNIDROIT Principles as a Means of Interpreting and Supplementing International Uniform Law, ICC International Court of Arbitration Bulletin, Special suppl. 2002; *tenże*, UNIDROIT Principles 2004: The New Edition of the Principles of International Commercial Contracts adopted by the International Institute for the Unification of Private Law, Uniform Law Review 2004, Nr 9; *M. J. Bonell, R. Peleggi*, UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Principles of European Contract Law: A Synoptical Table, Uniform Law Review 2005, Nr 9; *M. Boszko*, Plan działania Komisji Europejskiej w zakresie Europejskiego Prawa Umów, TPP 2006, Nr 1; *M. Brunetti*, The Lex Mercatoria in Practice: The Experience of Iran–United States Claims Tribunal, Arbitration International 2002, Nr 18 (4); *A. Calus*, Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego, KPP 1999, Nr 1; *tenże*, Umowa międzynarodowa jako instrument ujednoczenia porządków prawnych w dziedzinie prawa prywatnego, w: Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana (red. *L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar*), Kraków 2005; *tenże*, Umocowanie do zbliżania prawa prywatnego państw członkowskich w prawie Unii Europejskiej, w: Europeizacja prawa prywatnego, t. I (red. *M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar*), Warszawa 2008; *J. Cartwright*, Choice is Good. Really?, ERPL 2011, Nr 2; *E. Clive*, European Initiatives (CFR) and Reform of Civil Law in New Member States: Differences between the Draft Common Frame of Reference and the Principles of European Contract Law, Juridica International 2008, Nr XIV; *H. Collins*, The European Civil Code. The Way Forward, Cambridge 2008; Common European Sales Law (CESL). Commentary (red. *R. Schulze*), Baden-Baden 2012; Contract III. General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel, Payment Services, Consumer Credit and Commercial Agency Contracts, ed. by Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group), Monachium 2013; *A. Cristas*, Green Paper on Policy Options for Progress Towards a European Contract Law for Consumers and Businesses What do we want?, ERPL 2011, Nr 2; *J. H. Dalhuisen*, Legal Orders and their Manifestation: The Operation of the International Commercial and Financial Order and Its Lex Mercatoria, Berkeley Journal of International Law 2006, Nr 24; *G. Dannemann*, Draft for a First Chapter (Subject Matter, Application and Scope) of an Optional European Contract Law, Oksford University Comparative Law Forum 2011, Nr 2, <http://www.ouclf.iuscomp.org>; *tenże*, Introduction, w: Reaserch Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group), Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract I. Pre-contractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms, Monachium 2007; *tenże*, w: Reaserch Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group), Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract II. General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services, Monachium 2009; *F. de Ly*, Choice of Law clauses, UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Article 3 Rzym Convention: The lex mercatoria before domestic courts or arbitration privilege?, w: Études offertes à Barthelémy Mercadal, Paryż 2002; *I. de Lamberterie, G. Rouhette, D. Tallon*, Les principes du droit europeén du contrat, L'exécution, l'inexécution et ses suites. Version francaise, Paryż 1997; *A. de Vincelles, P. Machnikowski, J. Pisuliński, J. Roschfeld, M. Szpunar, F. Zoll*, w: Reaserch Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group), Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract I. Pre-contractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms, Monachium 2007; *F. Dessementet*, Use of the UNIDROIT Principles to Interpret and Supplement Domestic Law, ICC International